

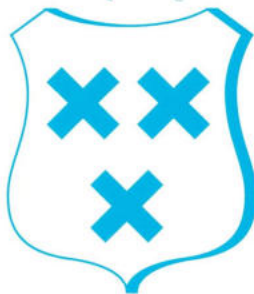
Swindrecht Were

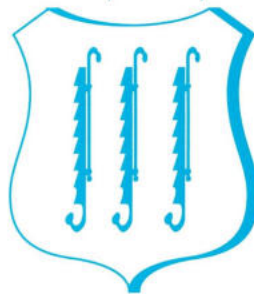
Heerjansdam

Hendrik Ido Ambacht

Zwijndrecht

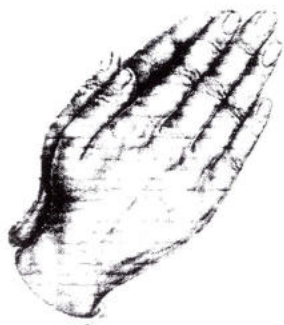
Uitgave van: Historisch Genootschap, Hendrik Ido Ambacht
Historische Vereniging, Zwijndrecht
Jaargang 16 nr. 1
mei 2002

Swindregt Were

INHOUD:

Huis- en schoolarts J.P. Jongeneel te Hendrik-Ido-Ambacht	blz. 2
De zoektocht naar de geschiedenis van een huis	blz. 11
Oude boerderij aan de Molensteeg Tekening Clement Bezemer	blz. 21
Het kadaster nu en vroeger	blz. 22
Veldnamen in de Zwijndrechtse Waard	blz. 27
Wegen en overpaden in de Zwijndrechtse Waard	blz. 32

HUIS- EN SCHOOLARTS J.P. JONGENEEL TE H.I.AMBACHT

Mijn God, op U vertrouw ik....

psalm 25 vers 2a

Zacht en kalm is overleden mijn lieve man, onze lieve vader en opa

Jan Pieter Jongeneel

in de leeftijd van 84 jaar.

H.F. Jongeneel - Jongeneel

Nelly Hesse - Jongeneel

Cees Hesse

Francijn, Remco en Ingrid, Mechteld

Jan Arie Jongeneel

Ineke Jongeneel - Venema

Peter en Petra, Evelien

Lidy Jongeneel

Jannis Klok

Jan Jongeneel Ina Jongeneel - van Os

Roelof, Lieneke, Franny

19 augustus 2001

Ferdinand Bolstraat 43

3343 DR Hendrik-Ido-Ambacht

Geen bloemen

Gelegenheid tot condoleren donderdag 23 augustus van 19.30 tot 20.30 uur in de Nederlands Hervormde Kerk, Kerkplein 13 te Hendrik-Ido-Ambacht.

De dienst van Woord en Gebed wordt gehouden vrijdag 24 augustus om 14.00 uur, geleid door ds A. Christ, in voornoemde kerk.

Aansluitend, om 15.00 uur, zal de begrafenis plaatsvinden op de algemene begraafplaats "Achterambacht", Achterambachtseweg 8-b te Hendrik-Ido-Ambacht.

Huis- en schoolarts J.P. Jongeneel te Hendrik-Ido-Ambacht

Doktersbezoek

De verwachtingen van de patiënt, en wat de dokter kan.

Op 19 augustus 2001 overleed dokter J.P. Jongeneel, 84 jaar, oud-huisarts in Hendrik-Ido-Ambacht (1943-1969).

Hieronder volgen enkele herinneringen en overwegingen, gemaakt naar aanleiding van zijn overlijden, bedoeld als een in memoriam van mijn voorganger.

Wat bewoog de patiënt om de huisarts te consulteren? Verontrustende signalen, die hem het gevoel bezorgen: er is iets met mij niet in de haak; onwillekeurig doemen schrikbeelden op van onheilen die zich aan hem dreigen te voltrekken.

De dokter herkent de symptomen, kan uitleggen wat er loos is en verwijst eventueel naar een specialist.

In 1943, het jaar waarin mijn voorganger de huisartsenpraktijk aan de Onderdijkse Rijkweg overnam van de legendarische dokter Pluis, was dat nog geheel anders. Toen was de huisarts eigenlijk de man die voor het leeuwendeel van ziekten en gezondheidsproblematiek van a tot z de behandeling voor zijn rekening nam. Voor t.b.c., suikerziekte, maagzweren was er wel het een en ander mogelijk in het zgn. 2e echelon *).

Het waren de jaren 40, waarin oorlogsleed, honger, ontbering, allerlei infectieziekten, nu nog slechts met initiaal aangeduid in het vaccinatieprogramma (DKTP), de bevolking teisterden.

Duidelijkheidshalve: het betreft difterie, kinkhoest en polio, kinderverlamming (tetanus is nooit een epidemisch optredende ziekte geweest, en van die vervelende kinkhoest zijn we nu nóg niet af. Antibiotica deden pas omstreeks 1950 hun intrede.

In die tijd was de verloskunde nog een integrerend deel van de huisartsgeneeskunde. En aanzienlijk vaker dan nu nog waren daar complicaties aan de orde. De prenatale controles waren nog lang niet zo doeltreffend als nu. De dokter moest bijvoorbeeld heel handig zijn met de verlostang (in de volksmond “ijzers”).

Hier vestigde zich, nagenoeg gelijk met Jongeneel, ook een

verloskundige, mevrouw Stehouwer-Verbeek. Deze functie werd als “de juffrouw” aangeduid. De na-oorlogse geboortegolf in aanmerking genomen, zullen de huisartsen overwegend blij zijn geweest met deze versterking; indien nodig werden ze er door haar wel bij geroepen. Het stond een ieder vrij om de keuze te maken, zij het dat op grond van een bepaling in de ziekenfondswet wél de verloskundige hulp van de vroedvrouw, maar niet die van de huisarts werd gerestitueerd, behalve als hij door haar in consult was geroepen.

Nu wordt verloskunde nauwelijks nog tot het arbeidsterrein van de huisarts gerekend. In die tijd vanzelfsprekend nog wel. Het was hem ook toevertrouwd.

Naar Dordrecht (het Diaconessenhuis, of het Katholiek Ziekenhuis, beide in de schaduw van de Dom) was het trouwens een verre, en voor een kraamvrouw (c.q. zieke) barre reis.

In deze context is het begrijpelijk dat de huisarts die zo nauw betrokken was bij leven en dood (aan de poort van het leven, en -hierin is niets wezenlijks veranderd- tot aan de laatste snik), in de beleving van zijn patiënten een sacrale dimensie kreeg; zijn vak was een “officium nobile” *), waarvoor roeping werd verondersteld. En hij werd gerekend tot de notabelen. Het wat afgezaagde, en vanuit hedendaags perspectief een beetje bespottelijk rijtje dorpsnotabelen: de burgemeester, de dominee, de dokter, de notaris.

In de zorg voor de patiënten was de wijkverpleegster uiteraard een bondgenoot, juist omdat bij de bescheiden middelen die de dokter ten dienste stonden, de hygiëne zo belangrijk was. De zusters Lupker en Van der Have van het Groene Kruis (ook voltooid verleden tijd) mogen hier eervol vermeld worden. En zuster De Roos, de laatste der Mohikanen.

Wat aan de kruisvereniging bijzonder was, en deze onderscheidde zich van de zorginstellingen die wij daarvoor in de plaats hebben gekregen, is, dat daarin een gezamenlijke inspanning van de bevolking uitdrukking kreeg. Er was een bestuur waarin ieder die maatschappelijke verantwoordelijkheid wilde dragen, kon worden gekozen. Zowel Jongeneel als mevrouw Stehouwer hebben daar functies in bekleed.

Foto Onderdijk bij de Oostendam, met uiterst rechts de villa van gemeentesecretaris Plantfeber ±1910. In de jaren '30 van de vorige eeuw door dokter Pluis verbouwd tot het doktershuis, zoals te zien is op de onderste foto (±1942).

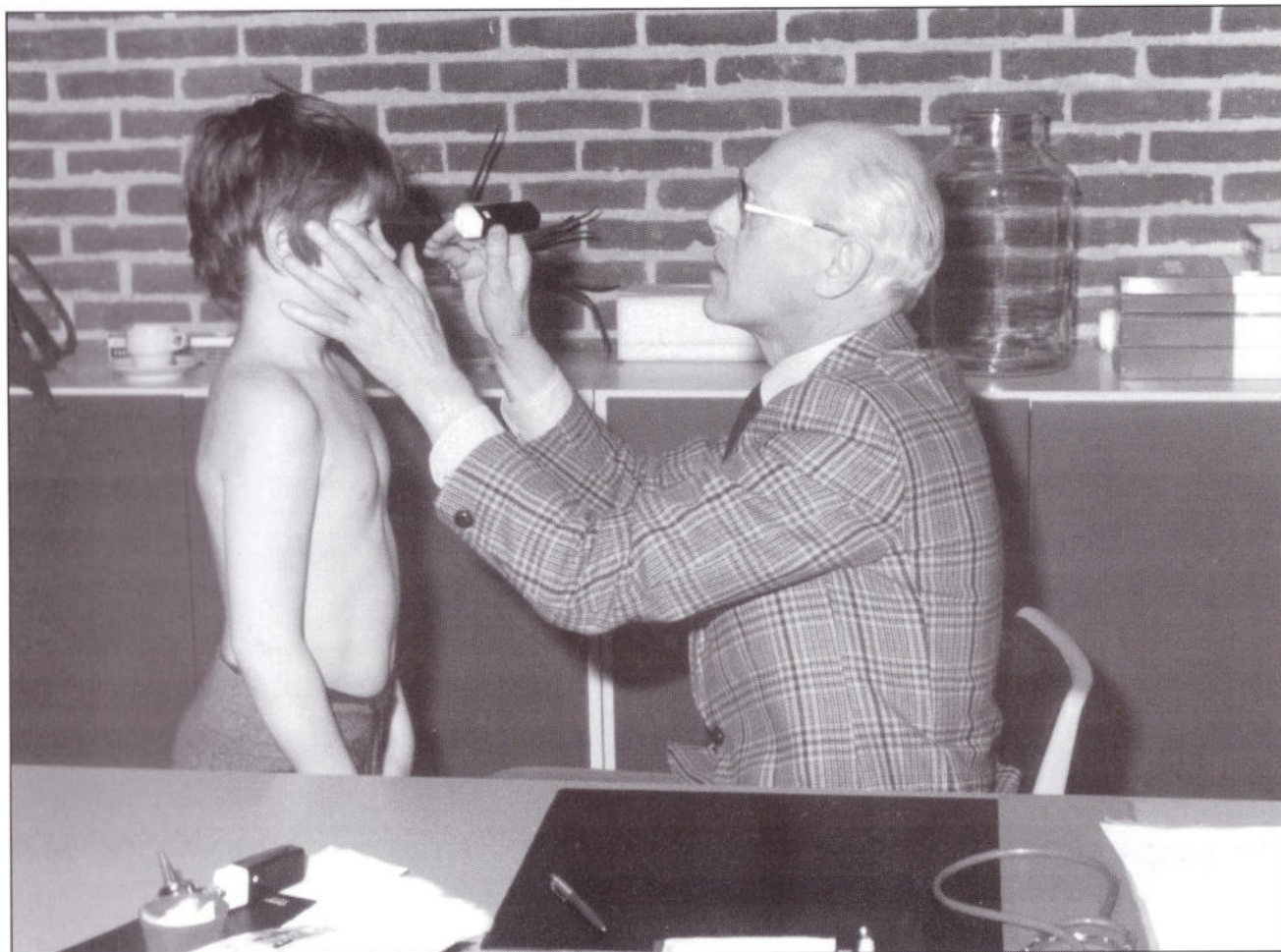

Jongeneel was een toegewijd en bescheiden arts. Vroom, Nederlands-Hervormd. Afkomstig uit de Alblasserwaard. Hij was een boerenzoon. Zijn oudere broer, (de laatste nu nog in leven van het ouderlijk gezin van zes kinderen) woont nog op de ouderlijke stee in Oud-Alblas.

Hij bezocht de H.B.S. in Dordrecht en ging in Leiden voor arts studeren. Hij trouwde met een meisje van het dorp en vond een praktijk in H.I.Ambacht, apotheekhoudend, zoals toen nog vanzelf sprak. De apotheek was grotendeels de zorg van mevrouw Jongeneel, tot in de jaren '60 de heer Stöver met apotheek Nilling zich hier vestigde. Ze kregen vier kinderen.

In die tijd was Oostendam nog centraal gelegen, althans voor de bevolking die langs de dijk en aan de Kerkstraat woonde. De oude dorpskern (Dorpskerk e.o.) ressorteerde merendeels onder dokter Rodenhuis, die in het oude doktershuis, nu het adres van dokter Rijdsdijk, woonde. Overigens, toen was het hier nog veel meer "platteland" dan nu. De praktijkpopulatie woonde verspreid over het gebied dat zich uitstreekte van Zwijndrecht tot Rijsoord. Vanzelfsprekend voerde de dagelijkse ronde niet langs al die buitengewesten. Daarin hadden zich vaste patronen ontwikkeld; er was een standaardroute: "(Veersche) Dijk", "Dorp" en "Pruimendijk". Op een bij alle belanghebbenden bekend adres werden boodschappen verzameld; over telefoon had nog slechts een enkeling de beschikking. En voor een spoedboodschap moest men veelal koeriers inschakelen. Om de dokter dan op zijn visiteroute te onderscheppen, moest thuis nauwkeurig de volgorde van de te bezoeken adressen bekend zijn, waarvan niet mocht worden afgeweken. Het waren dan nog al eens de kinderen van de dokter die er op uit gestuurd werden (op de fiets) opdat de gevraagde medische hulp zo snel als de omstandigheden dit toelieten, zou komen. Een en ander onder de spannende eindverantwoordelijkheid van de doktersvrouw. Naast de telefoon in de huiskamer lag het leitje met de griffel, voor de dagelijkse boodschappen en verzoeken. Verder doken er in de loop van de dag allerlei "briefjes" op. Allerlei dat na het ochtendspreekuur aandacht kreeg.

Jongeneel onderscheidde zich door zijn zorgvuldige patiënten-administratie, een niet te onderschatten factor in de efficiency en het succes van het medisch bedrijf.

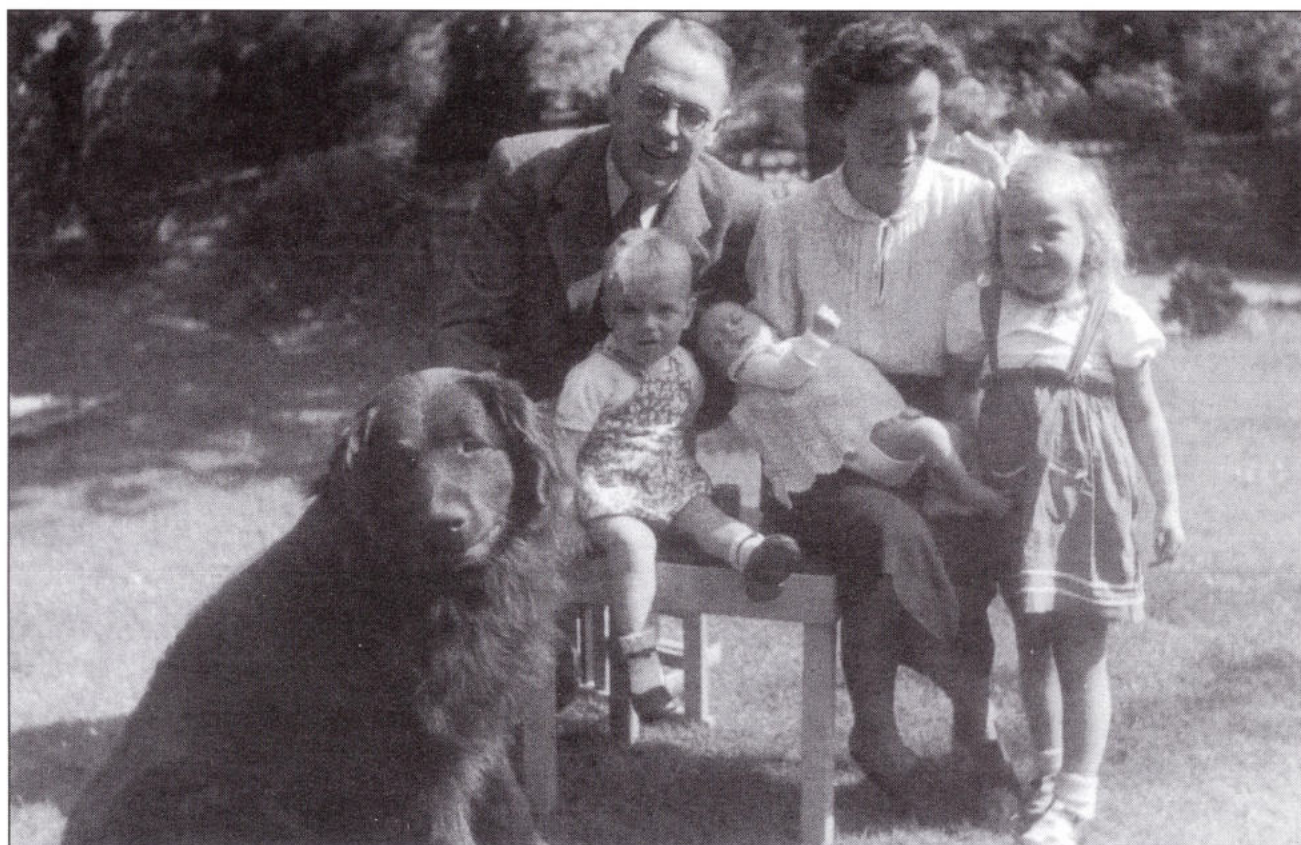

Dokter Jongeneel in zijn schoolarts-periode.

Op de foto uit 1981 onderzoekt hij het toen nog jongetje J.W.v.d.Duin op de lagere school "De Krakel".

Dat kwam hem in zijn "tweede" leven -na 25 jaar huisartsenpraktijk is hij nog geruime tijd schoolarts geweest- ook van pas. In deze kwaliteit herinneren velen zich hem.

De generatie die hem als huisarts heeft gekend, gaat van lieverlee voorbij. Maar bij de begrafenis waren toch nog veel oud-patiënten gekomen om afscheid te nemen van hun oude dokter.

*Foto uit 1948 vóór zijn uitzending naar Ned. Indië
De kinderen v.l.n.r.: Jan Arie, Lidy en Nelly*

Een ingrijpende ervaring en geen kleinigheid voor het jonge gezin was zijn uitzending als militair arts naar Indië in het kader van de politionele acties, het Nederlandse antwoord op de stichting van de onafhankelijke republiek Indonesië in 1949. Dat noopte tot het aantrekken van praktijkwaarneming voor lange tijd. De continuïteit in de praktijk was vanzelfsprekend de zorg van mevrouw Jongeneel.

Jongeneel had een spannende ervaring in de nacht van de watersnood, de (storm)ramp van 1 februari 1953. Hij bracht die door op de bovenverdieping van een huis aan de Veerweg, waarheen hij voor een bevalling was geroepen en niet meer vandaan kon; het langste deel van die nacht zittend op de bovenste traptree, en in angstig en machteloos toezien hoeveel treden het water opliep. De muren stonden bol van de druk van watermassa's. En pas de volgende morgen om 07.00 uur was het echt "vloed".

Er is een mooi gedicht gemaakt naar aanleiding van dit avontuur van de plattelandsarts. Het kind dat in die nacht geboren werd, heeft er niet van geweten en is inmiddels een 49-jarige inwoner van dit dorp.

In het watersnoodarchief van het Historisch Genootschap wordt een verslag bewaard dat dokter Jongeneel zelf van deze nachtelijke belevenissen heeft gemaakt.

De collegiale verstandhouding met Rodenhuis was altijd een beetje moeilijk gebleven. Dit was een erfenis van zijn voorganger Pluis, die zich vrij gevestigd had en in de optiek van de oude mevrouw Rodenhuis (de moeder van de dokter) onder diens duiven schoot. Rodenhuis zelf had daar wel een wat meer reële opvatting van. Echter mevrouw Rodenhuis zorgde dat er een zekere vijandige distantie bleef. Na haar overlijden trad de dooi in. En Rodenhuis' opvolger, dokter Hermans, had veel respect voor Jongeneel. ("Jan Piet is een h e e r"). Hij was ook onder de aanwezigen die Jongeneel de laatste eer bewezen.

W.J. van Melle

(oud-huisarts, en opvolger van Jongeneel)

Het is mij niet gelukt om in dit verhaal het gebruik van z.g. potjes-latijn helemaal te vermijden. Hieronder volgt uitleg van de duistere woorden, waar in de tekst een asterisk bij staat:

* echelon: in ons jargon wordt daarmee de zoveelste frontlinie aangeduid waar om gezondheid en ziekte wordt gestreden: het 0-de echelon is waar nog geen professionele hulp aan te pas komt; de huisarts vertegenwoordigt het 1e echelon, dan volgen de specialisten op academisch niveau.

* officium mobile: het verheven ambt (van arts) dat aanzien verleent.

x x x x x

x x x x

x x x

x x

x

Post-scriptum

Als een post-scriptum (geen potjes-latijn deze keer) verdient nog het volgende vermeld te worden.

De naam van dokter Jongeneel komt al voor op de eerste ledenlijst van het Historisch Genootschap. Waaruit zijn belangstelling voor de geschiedenis van dorp en streek duidelijk blijkt.

Hij was archiefbeheerder der plaatselijke Ned. Hervormde Kerk van 1982-1992. Van 1983 tot medio 1991 heeft hij met ons toenmalig lid, dhr. J. Bezemer, het hele archief van de Herv. Kerk geordend. Voorwaar een hele klus, waar de kerk hen nog steeds dankbaar voor is.

Nog meer werk voor de kerk: hij was ouderling-kerkvoogd van 1978-1984, en maakte in die hoedanigheid deel uit van de restauratie/bouwcommissie, welke de prachtige restauratie van ons oude Herv. kerkgebouw begeleidde. Dit werd in 1982 voltooid. Daarom was het goed dat hij daar stond opgebaard, waar men ook mevrouw Jongeneel en de familie kon condoleren.

C. Lagendijk

INLEIDING OP “DE ZOEKTOCHT NAAR DE GESCHIEDENIS VAN EEN HUIS.”

Onderstaand artikel is een goed voorbeeld van een zoektocht naar het bouwjaar van een oud huis en zijn bewoners, dus naar de geschiedenis van een mogelijk al eeuwenoud gebouw.

Tevens geeft het inzicht in de wijk/ huisnummering, zoals die vroeger in Hendrik-Ido-Ambacht gebruikelijk was. Als men op zoek gaat naar de geschiedenis van een gebouw, stuit men altijd direct op de wijk/ huisnummeraanduiding, en dat zorgt steevast voor verwarring en maakt het vinden van de juiste weg nogal ingewikkeld. Onderstaand verhaal laat zien hoe het via allerlei wegen toch mogelijk is om het juiste of bijna juiste bouwjaar van een huis te bepalen. De dames Elly van IJzendoorn en Alie Tas hebben er een goed voorbeeld van gegeven hoe het mogelijk is de ouderdom van uw huis uit te zoeken. We hopen dat het aan de hand van dit artikel, ook voor u, bewoner van een oud huis, mogelijk is het bouwjaar en vroegere bewoners te vinden.

Redactie H.I.Ambacht

DE ZOEKTOCHT NAAR DE GESCHIEDENIS VAN EEN HUIS

In de zomer van 1980 kochten wij het huis aan de Veersedijk 20 dat in het bezit was van mijn tante, Marie Terlouw, die er was blijven wonen na het overlijden van mijn grootouders Gerrit Terlouw en Cornelia Terlouw- IJsselstein, in de jaren zestig.

Het huisje verkeerde in een slechte staat; binnen was er geen douche/WC, geen warm stromend water, geen gasaansluiting en de zolder was in de nok ongeveer 1.70 meter. Wel waren er beneden twee bedsteden en in de schuur, die achter het huis stond gebouwd, bevond zich een originele “poepdoos”, die aangesloten was op een beerput.

Wij wilden erg graag weten wanneer het huisje was gebouwd en de eerste schatting werd gegeven door de taxateur die voor de koop het huis en de grond kwam taxeren. Hij gaf als schatting op dat het eind zestiende eeuw gebouwd moest zijn en baseerde zich daarvoor op het gebruik van een bepaald soort spijkers (nagels) die in de balken van de kamer waren verwerkt.

We waren een heel stuk verder en omdat ons huisje gebouwd was aan de dijk, hadden wij nog één mogelijkheid nl. de archieven van het Hoogheemraadschap van de Zwijndrechtse Waard.

Wanneer er ook maar iets gebeurde dat betrekking had op de dijk, moest er een vergunning worden aangevraagd bij dit Hoogheemraadschap.

De archieven zijn na een afspraak vrij ter inzage en zeer overzichtelijk en wat wij nu dus nog zochten was de aanvraag voor een vergunning voor het bouwen van een huisje, wat in de notulen van de vergaderingen van het Hoogheemraadschap uit de periode 1843-1850 terug moest zijn te vinden.

Omdat het vaker voorkwam dat er huisjes werden gebouwd en we zeker moesten weten dat we de goede aanvraag hadden, bekeken we de kadasterkaart van 1843 waar van belang was dat er in dat jaar een vergunning aangevraagd werd bij het Hoogheemraadschap door de gemeente H.I.Ambacht voor het bouwen van een keet langs de dijk die later in de volksmond de naam “ashok” kreeg.

In dit “ashok” stond gereedschap van de gemeente opgeslagen en ook lag er koolas, alles wat in geval van periodes van slecht weer nodig was om de niet verharde dijk begaanbaar te houden en voor het normale onderhoud. Ook werd het “ashok” regelmatig gebruikt om dronkaards die overlast veroorzaakten hun roes uit te laten slapen en arrestanten, die overgebracht moesten worden naar Dordrecht, verbleven er ook wel eens een nachtje.

In de crisisjaren (jaren ‘30 van de vorige eeuw) werd vanuit dit hok groente die op de veiling was doorgedraaid heel goedkoop aan werkelozen verkocht. Dit ging met zogenaamde werkelozenbonnen en werd namens de gemeente gedaan door Janus van Die. Tevens werd er goedkope margarine en ingeblikt vlees verkocht dat “moeder en dochter” genoemd werd. In de vijftiger jaren is het ashok afgebroken.

Op de kaart stond ook een stenen keet van nog oudere datum, waarin landarbeiders tijdelijk verbleven en die omstreeks 1880 omgebouwd werd tot woonhuis met stal en later alleen tot woonhuis waar bijna 100 jaar het geslacht Sturru heeft gewoond.

Tussen het “ashok” en de stenen keet was het perceel land dat wij zochten. Deze stukken land waren in de periode die wij zochten waarschijnlijk in het bezit van de vlasboer Jan van ‘t Zelfde die zelf in ‘t Achterambacht woonde. Zo vonden we in de notulen van het Hoogheemraadschap van 23 februari 1850 de aanvraag van een zekere Aart de Koning junior, arbeider, wonende te Hendrik-Ido-Ambacht, die een verzoek deed om op het bedoelde perceel land, gelegen aan de binnenkant van de dijk, een huis te mogen bouwen.

Op de kadasterkaart van 13 april 1850 staan er twee huisjes ingetekend, evenwijdig aan de dijk, tussen het “ashok” en de keet (latere huis van Sturru).

In 1853 is er nog een huisje aangebouwd aan de zuidkant van het voorste huisje, gezien vanaf het huis van Sturru, en deze twee zijn jaren later (waarschijnlijk begin 20e eeuw) samengevoegd tot één huis.

Gezin Terlouw-van der Staay

Staande v.l.n.r.: Jacob, Gerrit, Geertje, Teunis, Maria zijn vrouw, Hendrika, haar man Hendrik Jan Streefkerk. Zittend v.l.n.r.: Maria Stoffelina, Anna van der Staay, Maarten, Francina met zoontje, Dirck.

Rechts staan de bedoelde huisjes rond 1905, met achteraan het ashok. De staande vrouw is waarschijnlijk Anna Terlouw-van der Staay, die in het huisje naast het ashok woonde.

Hiermee konden we onze zoektocht als beëindigd beschouwen, ware het niet dat wij nog niet wisten wie Aart de Koning was en welke mensen er in die 150 jaar allemaal op dat kleine stukje dijk hadden gewoond.

Om dat uit te zoeken kwamen we weer terug bij de gemeente Hendrik-Ido-Ambacht en wel in het bevolkingsregister. Om daarin te zoeken, moet men weten dat H.I.Ambacht in 1950 en latere jaren onderverdeeld was in vier wijken, waarvan de huizen genummerd werden. Wijk A was gesitueerd Achterambachtseweg, Dorpsstraat en Ambachtsesteeg. Wijk B begon ongeveer bij de Heul en ging verder met Kerkstraat, Havenkant en Veersedijk. Wijk C betrof de dijk vanaf ongeveer waar nu de afrit van de Antoniuslaan ligt verder richting Zwijndrecht en Vrouwgelenweg en Wijk D was de Veerweg, nieuwe Bosweg (alles wat buitendijks lag).

Wij moesten dus zoeken naar bewoners van wijk B maar net als met het kadaster: om de paar jaar werd er opnieuw genummerd en dat werd ook

nog wel opgetekend in het bevolkingsregister, maar zonder datum en zonder vermelding of dat het ging om een verhuizing of een omnummering.

Van de beginperiode is weinig met zekerheid te zeggen; Aart de Koning die de vergunning aanvraag was geboren op 24 juli 1825 te Hendrik-Ido-Ambacht en trouwde rond 1849 met Maria van Roon.

Gedurende de eerste periode van hun huwelijk woonde het gezin zeker niet in één van de bedoelde huisjes, omdat bij de geboorte van hun eerste zes kinderen een huisnummer beginnend met A vermeld staat. Pas bij de geboorte van het zevende kind in december 1856 staat er vermeld huisnummer B54 en dit is zeer waarschijnlijk in die periode het nummer van de drie bedoelde huisjes, waar dus in die periode op zijn minst drie gezinnen in gewoond hebben. In 1861 tot 1865 staat bij de geboorte van de laatste vier kinderen een ander B nummer vermeld (B39), evenals bij zijn overlijden in februari 1866. Echter wanneer zijn weduwe in 1891 overlijdt, is er weer sprake van B53.

Een ander gezin dat zich in 1861 vestigde op B54 is het gezin van het echtpaar Gerrit van der Staay en zijn tweede echtgenote Johanna van Roon. Deze Johanna was de jongere zus van Maria van Roon. Dit gezin woonde zeer waarschijnlijk in het achterste huisje wat tegen het ashok aanstond.

In 1881 komt er op nummer B54 het gezin van Jan van der Staay en Anna Plaisier, de ouders van de eerdergenoemde Gerrit van der Staay te wonen; deze waren in 1873 vanuit H.I.Ambacht vertrokken naar Ridderkerk en vestigden zich in 1881 weer in H.I.Ambacht.

In diezelfde periode vestigde zich ook op B54 vanuit Ridderkerk het gezin van Pieter van Roon en Gerrtruida den Dunnen (geen familie van Maria en Johanna van Roon). Hij trouwde als weduwnaar in oktober 1880 met Maaïke van Es, die zelf weduwe was van Pleun Plaisier.

Ergens rond 1890 verandert de nummering en worden de panden genummerd B72/B73 en is Pieter van Roon eigenaar geworden van twee van de drie huisjes.

Pieter van Roon overleed 9 juni 1905 in huis B185 (inmiddels is de

nummering weer aangepast) en het huis ging in eigendom over naar zijn weduwe. Zij overleed een jaar later. Bij de boedelscheiding die daarop volgde, ging het huisje over in handen van Joseph van Dalen, haar schoonzoon, die getrouwd was met Bastiaantje Plaisier, een dochter uit haar eerste huwelijk. Dit echtpaar woonde in Zwijndrecht en is daar zeer waarschijnlijk blijven wonen, want ik heb ze in H.I.Ambacht niet kunnen vinden.

Het huis in 1980 voor de verbouwing

Onderzoek bij het kadaster leverde een overzicht van eigenaren op vanaf 1892. Verder zoeken leverde grote problemen op, omdat de kadastrumnummers niet meer schenen te kloppen.

Het geheel raakte in de loop der jaren wat op de achtergrond. We hadden het huisje grondig verbouwd, de schuur afgebroken, ons gezin breidde zich uit en we woonden met veel plezier in ons huisje aan de dijk.

In de zomer van 2000 kwam alles in een stroomversnelling. De oorzaak

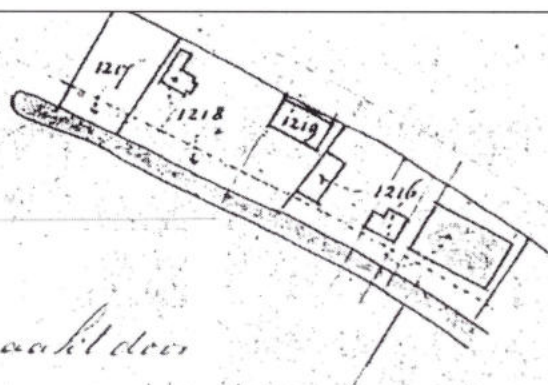
was dat ons gazon hoognodig vervangen moest worden en bij het omspitten daarvan kwam de oude beerput bloot te liggen.

In de jaren hiervoor was ik in kontakt gekomen met Alie Tas van het Historisch Genootschap H.I.Ambacht en was op de hoogte van het feit dat zij eerder een beerput tot op de bodem had uitgegraven met als doel te kijken of er onderin nog scherven of iets dergelijks lagen en aan de hand van de gebruikte stenen te achterhalen hoe oud hij was. Wanneer eenmaal de ouderdom van de beerput was vastgesteld, was dat een indicatie voor de ouderdom van het huis. Met de verbouwing hadden wij de put volgestort met puin en nadat dit was verwijderd, bereikten we op circa twee meter diepte de bodem van de put die “brandschoon” bleek te zijn; geen scherfje te vinden.

Er werd kontakt opgenomen met het BOOR (Bureau Oudheidkundig Onderzoek Rotterdam) en gewapend met foto's van de put en wat grondmonsters zijn we op een ochtend naar dit bureau gegaan.

Een vriendelijke deskundige maakte ons direct duidelijk dat de put waarschijnlijk niet ouder was dan ongeveer 150 jaar en dat het huis dus zeer waarschijnlijk gebouwd moest zijn ergens halverwege de 19e eeuw. Op onze vraag hoe het dan mogelijk was dat er balken in het huis gebruikt waren die uit de 17e eeuw kwamen, gaf hij een zeer logisch antwoord: vroeger was er geen bouwmarkt voor de aanschaf van alle benodigde bouwmaterialen, maar gebruikten de mensen materiaal dat van afgebroken huizen of uit de scheepsbouw afkomstig was. Dus de balken met spijkers waren dan wel uit de 17e eeuw, het huis zeer zeker niet.

De volgende stap die we ondernamen, was een bezoek aan het gemeentehuis van H.I.Ambacht, waar wij kopieën kregen van oude kadasterkaarten. Dit bleek een gouden greep te zijn, want hierop stond het pand met het betreffende kadasternummer ingetekend en konden we constateren dat op oudere kaarten steeds andere nummers werden vermeld voor hetzelfde huis. Toen kwam de kaart uit 1843 en daar stond het huisje niet meer op, dus nu konden we met zekerheid stellen, dat het huisje gebouwd moest zijn tussen 1843-1850.

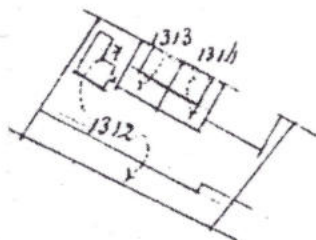

Aldus naar Waarheid Opgemaakt door
den Landmeter van het Kadaster

A. Mansum

Gezien en goedgekeurd
den 13 Juny 1843

De Ingenieur-Verificateur
J. H. Lijps

Opgemaakt en deugdelijk verklaard
te Dordrecht den 13 April 1850.

De LANDMETER,

A. Mansum

Vergeleken en deugdelijk bevonden.

De *C. Knaapen*

Gezien en goedgekeurd,

De INGENIEUR-VERIFICATEUR,

W. J. J.

Kadasterkaarten uit 1843 en 1850

Nu was het mogelijk om verder te gaan zoeken in het kadaster in Rotterdam. Aan de hand van de kopie-kaarten van het gemeentehuis HIA was het voor een medewerker van het kadaster vrij gemakkelijk om iedere keer een stap terug in de tijd te doen. Wanneer er namelijk vroeger gebouwd of afgebroken werd in een dorp, kwam er iemand van het kadaster en tekende de wijziging aan op een kaart, die dan gedateerd werd opgeborgen. Zo gingen we aan de hand van die oude kaarten terug in de tijd en we begonnen met een kaart uit 1894. Iedere keer wanneer er een nieuwe tekening werd gemaakt, veranderde ook het kadastrummer van het pand, maar wanneer we de kaarten naast elkaar legden, konden we het spoor helemaal volgen.

Zo gingen we van 1894 naar 1867/19 april 1866/20 maart 1860/10 mei 1859/13 april 1850.

Wie er dan wel in die periode woonden, is nog een raadsel. In het huisje direct naast het ashok woonde inmiddels het gezin van de dochter van Gerrit van der Staay: Anna die getrouwd was met Maarten Terlouw. Zeker is dat beiden tot aan hun overlijden in respectievelijk 1929 en 1939 daar gewoond hebben en Maarten Terlouw ook eigenaar was van dit gedeelte.

In september 1917 koopt een zekere Marinus Kooyman, scheepstimmerman van beroep, het eerste huisje (wat dus uit twee gedeelten bestond) van Joseph van Dalen. Hij is getrouwd met Willemijntje Katoen en het gezin vestigde zich in 1903 vanuit IJsselmonde in Hendrik-Ido-Ambacht, wijk C en in september 1917 B187. Zij vertrokken naar Zwijndrecht in april 1919.

In maart 1919 kocht mijn opa Gerrit Terlouw het huis van Marinus Kooyman en ging hij wonen in één van de twee gedeelten van het huisje. In het andere gedeelte van het huisje woonde in die tijd het gezin van (Arie?) Velthoen. Zeer waarschijnlijk zijn de twee gedeelten tot één huis verbouwd na de verhuizing van het gezin Velthoen. Gerrit Terlouw was een zoon van de eerder genoemde Maarten Terlouw en Anna van der Staay en in 1909 getrouwd met Cornelia IJsselstein. Het gezin woonde onder aan de Molendijk. Hij kocht het huis voor fl. 1200,00, wat op zich al bijzonder was, want hij was maar een simpele arbeider en zeker in die tijd kochten arbeiders geen huis.

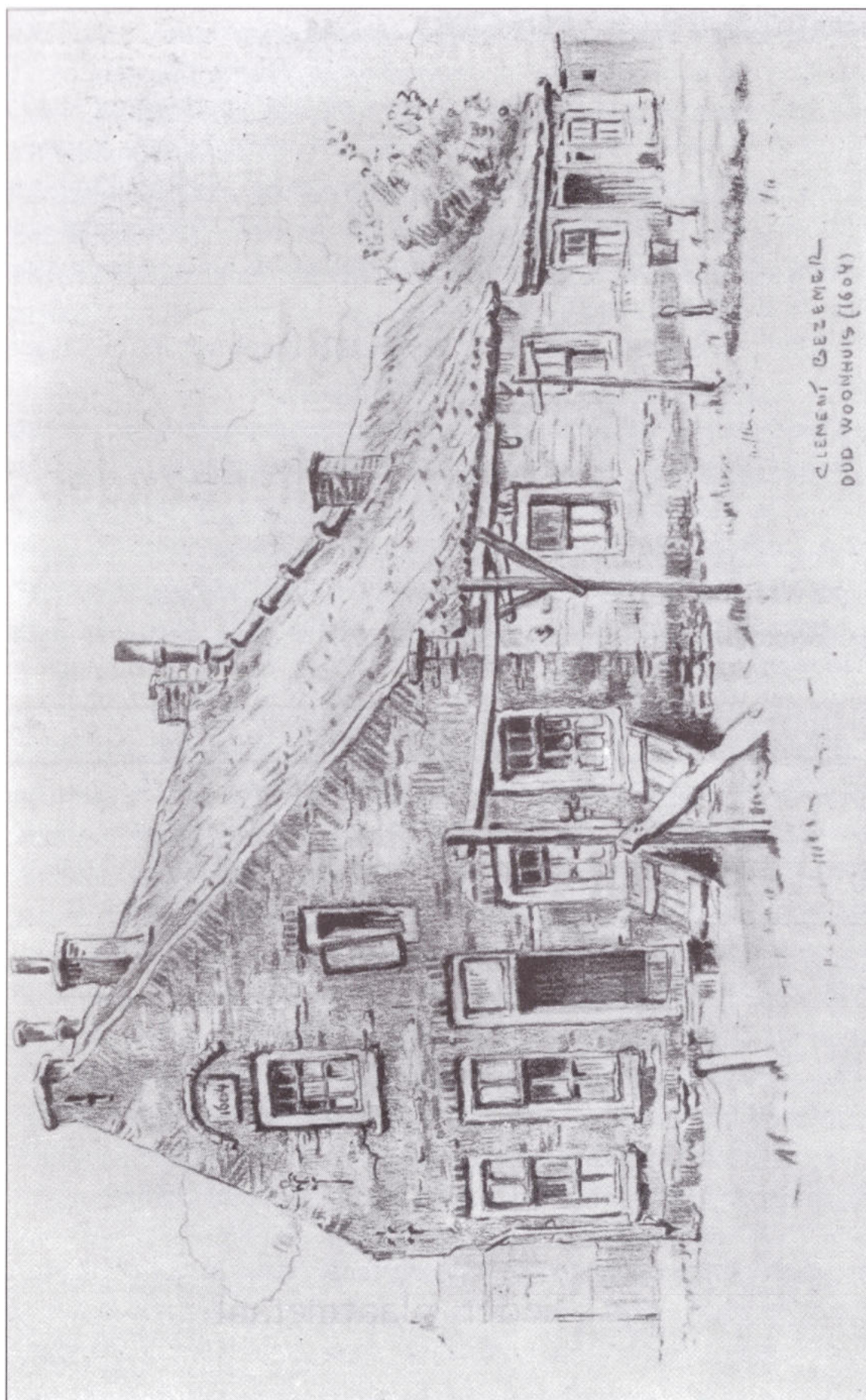

Hier zit het echtpaar Gerrit Terlouw en Cornelia (Kee) IJsselstein in de tuin achter hun huis (let op het deksel van de beerput achter Cornelia).

Het verhaal deed echter de ronde dat hij het benodigde geld had geleend van rijke familie van zijn vrouw en na wat zoekwerk bleek dat verhaal inderdaad te kloppen. De moeder van zijn vrouw (Janna IJsselstein-Schop) was namelijk een zus van de vrouw van de rijke vlasboer Cornelis van Nes uit Rijsoord en van diens zoon Johannes werd het benodigde kapitaal geleend. Iedere zaterdagmiddag na zijn werk, wanneer mijn opa zijn loon had ontvangen, ging hij lopend naar de Fruithoeve aan de Pruimendijk om de wekelijkse fl. 2,50 af te lossen. Het gezin (7 kinderen) heeft er tot aan het overlijden van Gerrit (1964) en Cornelia (1969) gewoond en tot dat wij het in 1980 kochten, woonde er hun enige ongetrouwde dochter Maria Terlouw.

Nog niet alle vragen zijn beantwoord, maar de belangrijkste wel: het huisje aan de Veersedijk is gebouwd in 1850 en is nog één van de weinige oude huizen in H.I.Ambacht. Alhoewel het natuurlijk niet meer in de oorspronkelijke staat is, zijn er nog wel elementen uit die tijd over en niet te vergeten de balken uit het plafond met daarin de nagels uit de 17e eeuw.

Elly van IJzendoorn-Benschop en Alie Tas

Oude boerderij aan de Molensteeg, Gemeenlandsweg van Zwijndrecht en gemeentegrens met Meerdervoort en Grootte Lindt, later Lindelaan.

HET KADASTER, NU EN VROEGER

Juist toen ik vast wilde leggen dat het huidige kadaster, opgericht in 1812, de ligging en de grootte van een stuk grond zoveel beter zou kunnen vastleggen dan met de methoden in de eeuwen daarvoor, viel het dagblad in de bus. Hierin was een artikel opgenomen waarin werd beweerd dat het kadaster mogelijk tienduizenden fouten zou maken bij het opmeten van kavels en het beschrijven van de ligging.

De krant “kopte” zelfs met de tekst: “Huiseigenaar heeft nauwelijks weet van de fouten bij het kadaster”.

Tijdens het bewind van de Bataafse Republiek werd reeds in 1799 een nieuw, algemeen systeem van belastingheffing ontworpen. Eén van die heffingen was de grondbelasting en tot vaststelling van de heffing werd het kadaster ingesteld. Het kadastreren is het nauwkeurig opmeten en in kaart brengen van alle gronden en gebouwen binnen een bepaald gebied. Hierdoor ontstaat een officiële legger ter aanwijzing van de vaste eigenaren binnen dat gebied.

Eigenlijk gebeurde dat al eeuwenlang. In elke transportakte van huis, grond of anderszins werden de grootte en ligging hiervan omschreven.

Toch was de beschrijving hiervan alleen bestemd voor de lokale bevolking en was deze na een aantal jaren meestal waardeloos omdat de belendende percelen of opmerkelijke kentekens niet meer bestonden.

Het is vaak kostelijk om zulke beschrijvingen te lezen. Wat te denken van de volgende plaatsbepaling in de enige straat die Zwijndrecht toen rijk was?

12 mej 1592 “Te meten van oosten oft in tot den crommen appelboom toe rechts aft van Kerckstraet oft tot den appelboomghaert toe, alwaar Zij een huijsken op getimmert heeft / en oft gebuerde dat de voornomde appelboom bij lengte van tijden overlappen mochte ofte niet quame

Ook het bepalen van de oppervlakte was een probleem. Daarom volstond men vaak met de eenvoudige beschrijving: 80 roeden land, of zo groot of zo klein als ze gelegen is in onze ambacht, voet onder voet of stotende met de voet.

De laatste omschrijving is de methode die vroeger ook op het schoolplein werd gebruikt om de groep jongens in twee kampen te verdelen. Er werd dan “gepoot” wie de eerste keuze mocht maken; degene die het laatste kon aanpassen won.

Mogelijk zijn de meetproblemen ook een reden geweest om stukken land een naam te geven.

Hiervan kregen we van Mr. H.F. Reynvaan te Dordrecht een interessant artikel, dat hieronder in zijn geheel is overgenomen.

Los land in de Zwijndrechtsche Waard

De poorter in de Nederlanden, zelf vaak nog niet anders dan door een patroniem van andere onderscheiden, mocht gaarne aan zijn woning of zakenpand een naam toekennen.

Menig geslacht ontleent aan den huisnaam wederkerig een familienaam. Veel kennis daarvan is verloren gegaan, veel kan ook door archiefonderzoek weer aan het licht gebracht worden. Ten platten lande is de naamgeving aan boerderijen en buitenhuizen nog in ere, al komt de goede smaak bij de laatste door zinloze samenvoegingen of uitheemse modenamen niet zelden in het gedrang.

Maar ook losse stukken land dragen in den volksmond vaak een naam, waarvan men onderstellen moet, dat die meer gegroeid dan gegeven is. Het land van den schout werd geleidelijk bij verkorting de Schout genoemd. In deze vervlakkende tijd kunnen zij ook weer afslijten en in vergetelheid raken. Mijn oogmerk is nu om voor een beperkt gebied, Het Hoogheemraadschap de Zwijndrechtsche Waard, hier die namen vast te leggen, welke ik in mijn praktijk en door navraag heb verzameld. Door toevoeging van de kadastrale kenmerken der percelen ligt hun identiteit voorgoed vast. Ook bij wijziging in de percelen is hun afstamming uit de “burgelijken stand” van den grond immers altijd te reconstrueren.

Enige namen zijn kennelijk afgeleid van vroegere eigenaren: Jan de Pee (H.I.Ambacht D568), nu behorende aan Mevr. de Wed. J. Stehouwer, en de Panneboeter (H.I.Ambacht D577). Een tweede Panneboeter is Zwijndrecht D552, 563, 566/7/8, 572. De Pee is al van voor 1700 een in de omgeving voorkomende familienaam, Jordaen Panneboeter was van 1733 tot 1770 notaris te Zwijndrecht.

Van een voornaam: de Klaas, aan weerszijden van de spoorbaan (Heerjansdam A1078, 90, 1077, 88, 87). Ook de Grutterswei (Zdt. B 3373, 349) aan den Rotterdamseweg even buiten de kom dier gemeente. De grutter Dirk van Nugteren liet daar eind vorige eeuw zijn paarden weiden; nu is het tuinland. De Schout (H.I.A. E1426 ged) en de Officier (Zdt. B3899, 3900, 381, 3793), de laatste een langgestrekte kavel van den Rotterdamseweg tot aan den Westelijke Parallelweg. Voor den aanleg van de spoorlijn Rotterdam-Dordt liep deze kavel door tot den Develweg. Een plausibele verklaring verkrijgt men in enkele gevallen door aan te nemen, dat op het betrokken perceel voorheen een huis heeft gestaan, waarvan de grond den naam behouden heeft. Als Nederhoven (Zdt.D587 t.e.m. 590, 602 t.e.m.610) naar het voormalig huis van dien naam. De Broodkist (Zdt. D504/5) kon hiervan een voorbeeld zijn. De Heilige Berg (Zdt. F30, 31) nabij de Munnikensteeg herinnert aan het Augustijnerklooster Eemstein, dat echter niet hierop stond. Was de Rode Haan (H.I.A. D961) een uithangbord of kwam hij eerst tot leven op het moment, dat de opstal afscheid nam van den ondergrond? Dat bijzondere eigenschappen tot naamsvorming aanleiding hebben kunnen geven, mag verwacht worden; 't Hogeland (H.I.A. E1625) ziet men vanaf den Rijksstraatweg boven de aangrenzende kavels uitsteken. De Hel (H.I.A. E3176/7, 1549 t.e.m. 1551,15799 t.e.m.1581, 3261, 1787,1586, 15599, 1600, 2984), een complex in verschillende handen, zou zijn naam dragen wegens de slechte kwaliteit van den grond. Soortgelijk de Turk (Zdt. B352/3, 3372) tuingrond die niet te regeren was. Ook de Jobbemeet (Zdt. NB3395) zou op armen grond wijzen, maar dat geldt dan alleen voor het verleden. De Hoekkamp (H.I.A. E258 t.e.m. 261) ligt op den hoek van den Rijksstraatweg en den Krommeweg. De Noteboomgaard (H.I.A. E1615 t.e.m. 1618, 1426, 3077) aan het Noteboomgaardspad telt evenwel geen enkelen noteboom meer. Het Bijltje (Zdt. D593, 616) ziet op den vorm van het perceel: steel en lemmet, thans in verschillende handen. Vogels zijn indirect naamgevers geweest van: de Uil (Zdt. D933 t.e.m. 938) liggende langs den Uilenvliet; de Kiekerekiek, voor Karekiet (Hjd. B149 t.e.m.151); de Botvink (Zdt. A3416/7, 441/2, 3051/2/3, strekkende

van den Rotterdamseweg tot den Zanddijk. Misschien de Hoender (Hjd. B16 t.e.m. 19).

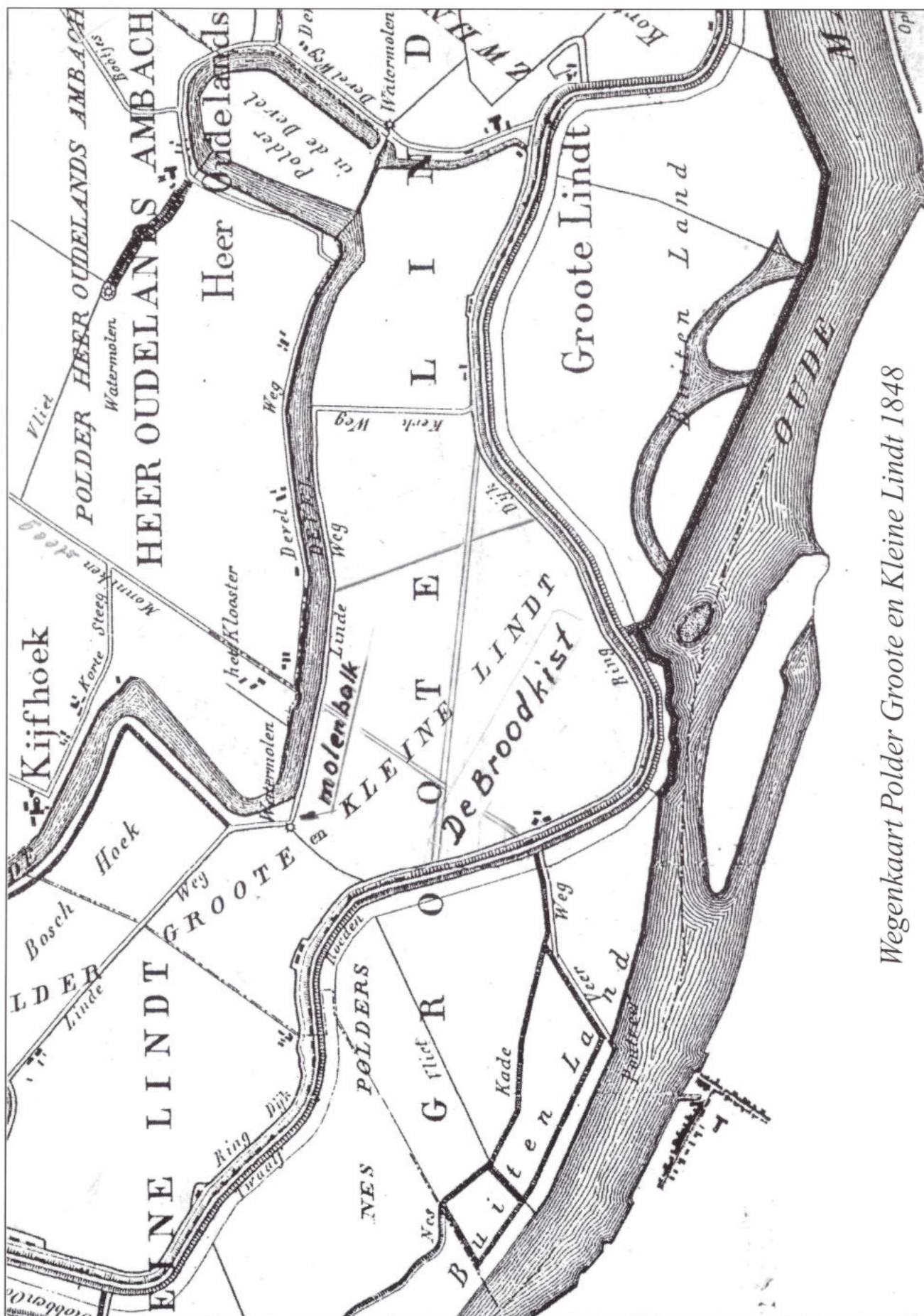
De Pastoriegoederen der Hervormde Kerk van Langeraar leveren ons drie namen op: de Stenen Poort (Zdt. A422, 1994/5), de Onrust en de Bleker (Zdt. B3368). Het zijn weilanden, welker bestemming nooit veranderd mag worden krachtens testament van Ds. J. van der Heyden te Zwijndrecht, in 1756 aldaar overleden.

De Schutterswei (H.I.A. D207/8/9) aan den Achterambachtseweg roept een oudere militaire organisatie in herinnering, want de schuttersfeesten zijn alleen zuidelijker bekend.

Het lijkt een komische noot, maar wij zullen er eer den economischen nood voor aansprakelijk moeten stellen dat naar de overlevering wil voor den prijs van één borrel een kavel van ruim 4 ha aan den Develweg van eigenaar verwisseld is, nu genaamd de Borrel (Zdt E177/8/9). Met verscheidene namen blijven wij in het duister tasten: 't Klopje (Zdt D18,19), de Dalem (Zdt. D2283, 705/6), de Paling (Zdt. D740/1), de Hoge Noord (Zdt. D747/8), de Brakel (Hjd. A1213, 152, 411 t.e.m. 414) aan de Develweg, waar de stenen poort voor staat “Bij verwondering”, “Kind van Weelde” (Hjd. B27/8/9), gelegen in Boshoeck, en als tegenstelling Luishoek (Zdt. E652) en de Armenhoek (Zdt B 265 t.e.n. 269, 3848/9, 3683), Harkveld (H/I/A. E3345/6, 249), dat dien naam reeds droeg, voor er een tuindersstelling op werd gesticht, de Koedief (Zdt. E672) thans langs twee zijden ingebouwd, maar oorspronkelijk een weiland op den hoek van de Bootjessteeg en den Rotterdamseweg, de Oost (Zdt. A463/4, 3397), de Noot (Zdt. A505, 829), de Bastinger Boomgaard (Zdt. A453, 582), nu tuinland, de Louwert (H.I.A. E112/3/4). Van de Brommerd is mij de ligging onbekend, evenals de Spaanse boomgaard nabij het Slagveld te Zwijndrecht, waarvan J.W. Regt melding maakt in zijn beschrijving van den Zwijndrechtschen Waard, 1848. Volledigheid mag ik niet pretenderen, terwijl de voorgedragen naamsverklaringen als schuchtere pogingen daartoe moeten worden opgevat.

Tenslotte dank ik den heer J. de Hollander, oud-secretaris van de Zwijndrechtsche Waard, voor zijn gewaardeerde hulp.

Mr. H.F. Reynvaan, Dordrecht

Wegenkaart Polder Groote en Kleine Lindt 1848

VELDNAMEN IN DE ZWIJNDRECHTSE WAARD

(vervolg artikel “Het Kadaster, nu en vroeger”).

Verder resten ons nog de veldnamen verkregen tijdens het doorlezen van de Rechterlijke Archieven van de Zwijndrechtsche Waard.

De Ruighe Noord, gelegen in de Boshoeck.

De groote grient, gelegen in het vloedgat onder de Kleine Lindt, Paal no. 85 en 86; 20-7-1692

De Spiegel, gelegen aan de Vrouwgeleweg, onder het Volgerland van Kijfhoek, ten oosten de wed.Kleijs-Visser, ten noorden de Paulusweg.

De ruighe weijde, twee morgen twee hond land gelegen in de Kleine Lindt in de Boetshoeck, Botshoeck, Botte hoek, Boschhoek, belent ten O. het land toecomende (namen opgetekend uit verschillende akten), de Groote Kerk tot Dordt, ten Z. de gemeenlandswech (Lindeweg), ten N. de Devel.

Het Coije, gelegen in de Hooge Nes.

De Silvercamp, gelegen in ‘t Volgerland ten Z. de Vrouwgeleweg.

Het land genaamd Lauris, ten O. het Kerkhof van Zwijndrecht, uitkomende met een dreve of damsteeg, ten N. langs het Kerkhof, tot aan de Achterweg toe.

De Luijshoeck, 8 morgen in H.I.Ambacht; 1564.

Acht hont lande gel. in het Volgerland van de Cl.Lindt, van ouds genaamd De Geer, belent ten O. de Schutterijlanden van Dordt, ten W. de erfgenamen van Joris de Boer in ‘t Velt, ten Z. Heerendijck, ten N. de Wed.Heer Diderik van Leijden, heer van West Barendregt.

Een mergen land gelegen in de Devel, eertijds genaamt Struijshoek, belent ten N. de Devel; 1794.

De Luijshoeck, acht morgen land, gelegen in de Devel, H.O.Ambacht. (later genoemd Luizenbult); 1564.

De Mosselbank, weiland gelegen in H.I.Ambacht, strekkende van de Langeweg tot aan de molenkade, belend met de landen van Ds. Monhemius aan de ene, en van Kornelis Vlasblom aan de andere zijde.

De Klok, wei- en zaailand, gelegen in H.O.Ambacht, ten O. de Langeweg, ten W. Ds. Monhemius, ten Z. Jan Broelingh, ten N. Huig Dekker.

De Romeijne Weij, gelegen onder het volgerland van Zwijndrecht, gelegen aan de Veersedijk, drie morgen land.

Den Roesendael, een mergen driehonderdvijftig roede land, soe groot ende cleijn als daer legt voet onder voet in een weer land van ses morgen twee hont land. Belend ten O. die wege tot Dordrecht, westwart Anert Cornelisse Bijll streckende van de Lijndewech af tot die Devel toe. Kleine Lindt; 1603.

Belend De Bontwerker, gel. in het volgerland van H.O.A. gel. aan de Langeweg; 1791.

Elff mergen landts gelegen in de Kleine Lindt, met de kade langs het voorn. landt liggende van oudts genoempt, Den Honert (Den Hoonaert), belend ten O, den schepe Willem de Vries, N. meede de devel, ten Z. de Linde Wegh.

De Doot, Eene mergen vierhontvijftich roede weijlants, gelegen in de Kl.Lindt, belent aan land van Jacob Stoop, dat men noemt 't Wiltie 450 roeden land.

De Bottegriënt, gelegen aan de Meulensteeg; 1593.

Aporicares Wijmen te Dordrecht, gel. onder Heerjansdam

Den Notenboomgaert, 550 roeden tuinland, gelegen in het volgerland van Meerdervoort. Belent ten O. Corn.Bouwman, ten W. Corn.Gerritsz., ten N. wed. Isaac Valken, ten Z. Corstiaen Huijsman.

De Dalem, gelegen in de Groote Lindt, belend ten O. hofstede Krapsigt, ten N. de Devel, ten W. het land van Lijsbet Vinck (dochter van de Schout), ten Z. het tuintje van de (kerk?).

Verwillecoort (Instemmen), gelegen in de Groote Lindt, streckende van de halve dijsloot aft, ten diepwaert in der lande van twaalf roede.

Het Bosch, gelegen in 't volgerland van H.I.Ambacht, belend ten W. de Langeweg

Land genaamd de Geer of Bleekveld, ook bleijcke velt, (gel.tegen de singel van 't Hoff), liggende aan de Meulensteegh naer vermelde die fondatiebrief; 1597.

De Ermenhoek, bij de Molenvliet, wellicht ook aan de Bruïnelaan.

Salijkamp, gelegen in de Groote Lindt, ten O. mr. Pompe, ten N. Pieter Arien van Dale, ten W. het Laage landt van Willem de Vries, ten Z.

'sH. Dijk van Swijndregt; 1715.

Miltkamp, een morge, 300 roede weiland, gelegen in de Groote Lindt, ten O. wed. van W. van de Linden, ten N.O. de Devel, ten Z.W. Leendert van 't Hoff.

Capelleweer, vroeger ook genaamd Coppeleweer, een Vicarie-land gelegen achter de Kerk van Swijndregt, ten N. de Langeweg.

Het Lageland, belend de Salijkamp.

Uijterlinde, 2 morgen land, gelegen in het Cort Ambagt aan de Vergele Wegh, ten O. de Hr.Mr.Corn.van Aalst, ten W. Mevr. Van Hove Hold.

Vijfthalf hondt, gelegen in cleijne Lindt, gemeen ende voet onder voet, met de pastorie in een Weerlants luidende 't Zame.

Vier mergen anderhalf hont comende voorhoofd ende ter suijde 's Heerendijk, ten N.O. het land van Pieterke van Bree, weesende een Vicarie ende aan de Westsijde 't lant van Reijnier de Vries, ten N.W. coemende met 't sgeeve houcke tegens kant genaemt de Springer.

Thien hont lants gelegen in de Cleijne Lijnt gemeijn met te groete Kercke van Doort. Weer lants van 12 mergen vier hondt voet onder voet, bel. O. die Devel, Z. aaen Zedick, W. het land gen. Roesendael.

De Geer, ten W. Willem Pieters, ten N. ten Z. 's Heerendijck.

Zes morgen twee hont lants genaempt.

Jesus Kamp/Camp, gel. ten O. de Heijlighen Geest tot Do. Ten W. Ebert Cornelisse bijll, ten N. Lindewech; 7/12-1610.

Naaskamp, gel. in de Groote Lindt, ten W. de wed. Willem Jacobse van der Linden, ten N.O. Hendrik Cornelis van Hanbergh, ten Z.W. Leendert van 't Hoff.

Den Hoeckamp, gelegen in de Hooge Nes, belend ten O. de Zwijndrechtse dijk en de twaalf roeden, ten Z. Johan van de Abbeele, ten W. en N. de Nesdijck.

Bootshoeck, belend ten O. de erfgenamen van Bastiaen Sijmens, ten Z. de Lindewech, ten W. de vern. Rochus van de Honaert, ten N. de Devel. (4 morgen in 2 weren land). Ook Bottehoeck genoemd.

De Broodkist, weiland, ten W. Molenvliet, ten Z. Herendijk, ten O. Pieter en Jacob Jansse Visser, ten N. de Devel; 23-9-1670.

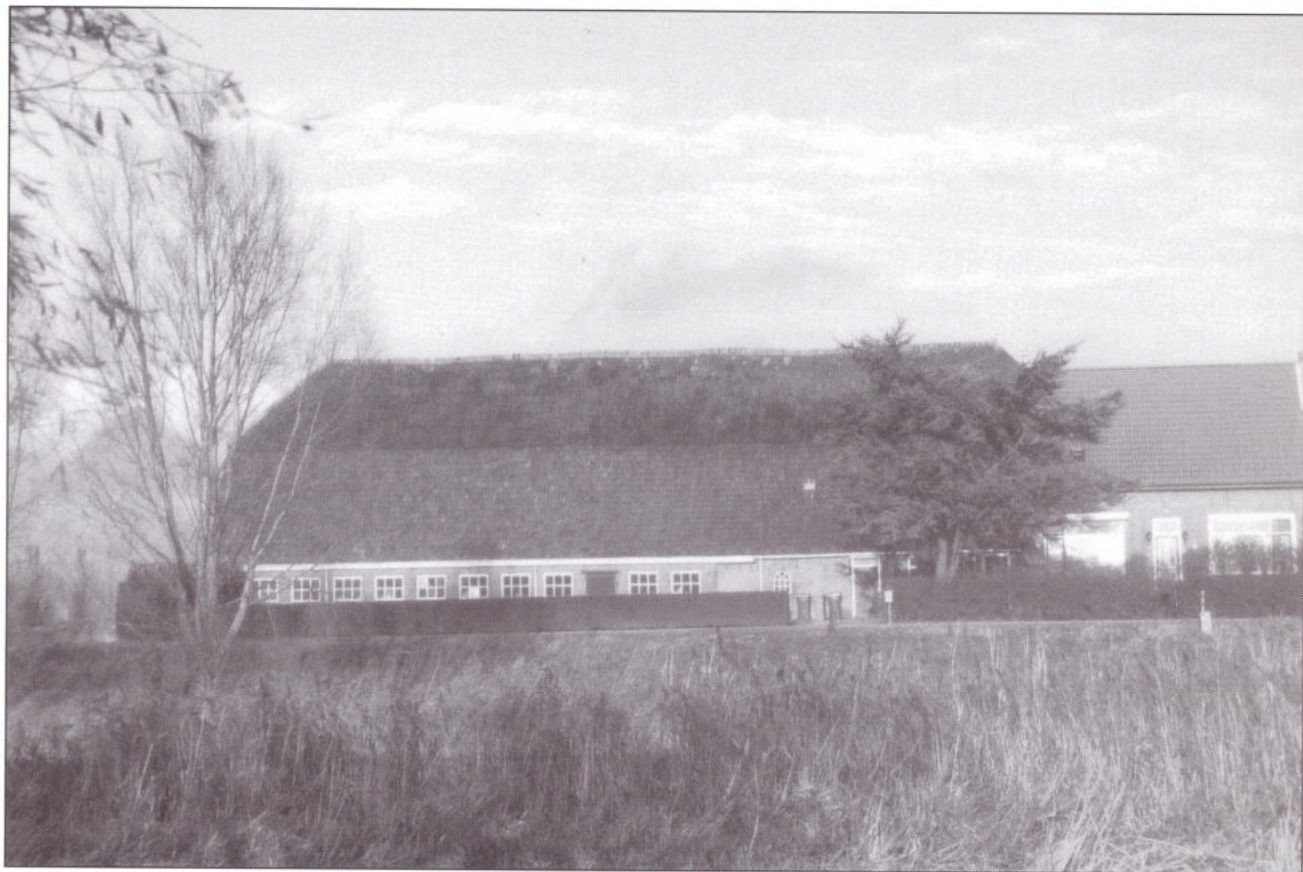
Voorhoofd: land tussen de voorkant van het huis en de weg, voorerf.

Koolakker, gelegen in het volgerland van Kijfhoek, belend ten O. de Krommeweg, ten W. De Wed. Van Willem Born, ten Z. de heer secr. Groenevelt, ten N. De Kade; 1789.

Kruiswiël, gelegen in het Volgerland van Kijfhoek, belend ten W. de wed. Huijbregt Kroon, ten O., Z. en N. de wed. Dammis van 't Zelfde.

Spiegeloordt, ten O., W. en Z. de Devel, ten N. Wouter Kuijper. Kijfhoek; 1745.

De Hooge Werff, gel. in Kijfhoek, aan de Devel, ten O. en Z. de koper W. Korstiaan Vlasblom, ten N. den halven wegh om; 1732.

Boerderij “De Hooge Werf” aan de Devel in de Pieterman

De Heiligen Bergh, gelegen onder Kijfhoek, ten Z. de Develweg (klooster Eemstein).

Het Ganze ei, aan de Crommewegh; 1732.

Den Heuvel, 4 mr. 444 roeden weiland gelegen in het volgerland van Rijsoord en Strevelshoek, Belend ten O. Willem Buitendijk, ten W. de erven Snelle en de Bootjesstee g, ten Z. de Develweg, ten N. de volgende partij, gedijslaagt Paal 378 met 4 roeden en 2 voeten looppdijk; 1832.

A. van der Linden

In oude transportakten betreffende de koop of verkoop van land werd de oppervlakte maat morgen of mergen vaak gebruikt. Woordenboeken geven aan dat hiermede een stuk land wordt bedoeld zo groot als in een morgen kon worden geploegd.

In Deel I van de Schakelketting van het huis van Pieter Meertensz. Vliegthart wordt vermeld dat deze redenering niet klopt.

“Dit kan nooit kloppen, omdat bijv. $1 \text{ ha} = 10.000 \text{ m}^2 = 100 \times 100 \text{ m}$. bij een werkbreedte van $\pm 30 \text{ cm}$ van de ploeg, bij 100 m breed $330 \times$ heen en teruggegaan moet worden oftewel een afstand van $330 \times 100 \text{ m} = 33.000 \text{ m} = 33 \text{ km}$ moet worden afgelegd.

De snelheid van paarden bij het ploegen zonder rusttijden al minstens 11 uur bedraagt. Meer dan op één dag. Daar paarden geen machines zijn en ook nog gevoed moeten worden, moet minstens op $15 \text{ à } 16 \text{ uur}$ gerekend worden.

Voor 1 morgen is dan ook minstens $85/100 \times 15 \text{ uur}$ nodig, minimaal $12 \text{ à } 13 \text{ uur}$.

In de Middeleeuwen waar de term mergen vandaan komt, werd vooral met ossen geploegd, die nog langzamer zijn dan paarden.”

WEGEN EN OVERPADEN IN DE ZWIJNDRECHTSE WAARD

Vergelijken we de kaart van de Zwijsdrechtse Waard, die door Abel de Vries aan het einde van de 17e eeuw is getekend en is weergegeven in het prachtige boek van F. Jorissen, met de kadastrale kaart van J.A. Margadant, voorkomende in het bekende boek van J.W. Regt, dan blijkt het wegnnet onveranderd te zijn gebleven.

Tot na “de oorlog” waren de wegen onverhard, met uitzondering van de dorpskernen, die al vrij vroeg bestraat zijn geweest, zeker de Kerkstraat.

De Langeweg, van de Maas tot de Binnenwaal, was reeds in 1787 bestraat.

Ook de rijksweg Rotterdam-Dordrecht was vanaf de aanleg in 1819/20 bestraat. Dat moet een groot voordeel geweest zijn voor de gemeenten Rijnsoord en Zwijsdrecht.

De onverharde wegen werden regelmatig voorzien van nieuw grind. In de wegberm was daarvoor op bepaalde plaatsen een uitsparing gemaakt waarin het grind werd opgeslagen.

Hiervan werd door de jeugd vaak gretig gebruik gemaakt om de aardewerk potjes die boven in de telegraafpalen de draden geleidden, kapot te gooien.

Pas in de beginjaren '50 zijn de wegen zoals Lindeweg, Develweg, Groenesteeg en Munnikensteeg geasfalteerd.

“Een mooie weg krom, is niet om”, was voor de natuurbescherming in de jaren '30 het motto om de wandelaars op gebaande paden te houden. Echter vele eeuwen eerder hadden reizigers, te voet gaande, reeds ontdekt dat de kortste afstand tussen twee punten een rechte lijn is. Deze wetenschap was niet de enige reden voor het ontstaan van overpaden of buurwegen, in veel gevallen was het recht op overpad, ook buurlast genoemd, noodzaak en in koop- of pachtakte vastgelegd. En dat kon nog wel eens een hele last zijn, gezien de volgende akte.

Pieter Boerse, wonende te Meerdervoort, verkogt aan Johannes Pieterse Jolijn, mede wo. te Meerdervoort, de helft van een huisje

zijnde het achterste gedeelte met een erfje daaragter, staande en gelegen buijtendijkx te Zw. gelegen aan de gemeenlands waterpad, ende dat met alle zoodanige vrijdommen, servituijten en geregtigheden soo van goten, muren, ligten en waterloopen, als anders sulcx het voorsz. Halve huijsje oft agterste wooning, met het erfje, eenigsints te hebben ende lijdende is volgens de oude brieven ende bescheijden daarvan zijnde, is expresselijk bedongen dat den kooper de stapboom en secreet sal moeten onderhouden, ende den verkooper zijnde den eijgenaar van de voorste wooning zijn gebruik van de kaaij en secreet mede sal moeten hebben.

12 dec.1719.

O.R.A. Zwijndrecht Arch. 504 Deel 23.

Het waterpad in Meerdervoort lag langs en achter de zaagmolen “De Rietvink”. Aan het eind hiervan kon men vanaf de stapboom water scheppen uit de rivier.

Voorbeeld van het “Op welke voorwaarden en bedingen men vervolgens voornemens is te veilen en verkopen.”

N.L. Een halve meet van den Armenhoek groot omtrent Hondert Roeden zijnde de voorste helft van de Meet, langs de Noort-Oostzijde van de Molenvliet van Zwijndrecht, verhuurt aan Kornelis Pleunen Besemer tot Tien gulden ‘s Jaars: met beding dat een bekwame vrije overpat moet worden gegeven om op de agterste helft deser meet te kunnen komen.

29 november 1785.

O.R.A. Meerdervoort Arch.nr.513 Deel ..

De Lindtsedijk voorbij de Kerkweg, richting Heerjansdam, werd in het O.R.A. ook wel Geersen- of Nederhovensedijk genoemd. Terwijl het gedeelte Develweg ter plaatse van de kerk terecht ook wel Kerkweg of Kerkstraat heette.

Hoe ging dat dan op die weinige wegen in de Zwijndrechtse Waard? In bepaalde gevallen is dit nog wel te achterhalen.

Elisabeth (Betje) Zoon werd geboren in één van de laatste huizen van de Groote Lindt, zo’n 100 m. voor de Kerkweg. Als je daar op de dijk stond, die nu anderhalve meter hoger is, keek je aan de buitenkant over de

uitgestrekte grienden van het Buitenland. Het Buitenland was een eldorado voor stropers. Menige Lindtenaar heeft daar een benauwde nacht moeten doorbrengen, vooral bij “hoog water”, omdat de veldwachter rustig op de dijk stond te wachten tot de overtreder van zins was tevoorschijn te komen. Aan de binnenkant zag men over het polderland van de Groote Lindt.

Op de lagere school, naast de kerk aan de Develweg, kreeg zij naast het gewone onderwijs, een gedegen opleiding in het vakhandwerken, van juffrouw Willemstein uit Heerjansdam. Met deze kennis als basis bekwaamde zij zich verder en op haar 14e jaar trok zij over de grindwegen door de polder, om bij bepaalde gezinnen naai- en verstelwerk te verrichten.

Zo kwam zij bij de fam. Uijterlinde in de Achterlindt, de fam. Van de Seist in Meerdervoort, de fam. Van Houwelingen aan de Rott.weg, die later naar België verhuisde, en bij haar tante Pietje Leenheer-Vermaas die aan de Develweg woonde.

Om daar te komen liep zij de Kerkweg uit. In de Kerkweg was over de twee treksloten, die de weg kruisten, een smalle brug gemaakt, belegd met een ijzeren plaat en voorzien van leuning. De leuning waren schuin geplaatst en op het hoogste punt 1.15 m. breed. Alleen dus geschikt voor voetgangers eventueel met kruiwagen. Bij de Devel gekomen sloeg ze linksaf over de Lindeweg langs de Devel, waarvan de oevers begroeid waren met riet, vlierstruiken, knotwilgen en diverse planten. Tegenover de kleine boerderij gekomen, ongeveer waar nu het Weetpunt ligt, riep zij “over” en werd dan met de roeiboot overgehaald. Soms lag de boot er al, achtergelaten door iemand die er ‘s nachts gebruik van had gemaakt.

Dan roeide ze zelf over. Dat overhalen kon op verschillende plaatsen, zoals aan het einde van de Munnikensteeg door de molenaar en kostte één of twee cent. De boerderij lag tussen bomen en was een gemengd bedrijf. Op het erf vond het karnen plaats met behulp van paardentractie. De boter en de kaas werden wekelijks verkocht op de markt in Dordrecht. Men had ook een vergunning voor de verkoop van bier, in flessen. Die moest je buiten opdrinken. Ook veldwachter Weijland van de Groote Lindt dronk er een biertje als hij ‘s zomers op zijn ronde langs kwam.

Het waren goede schaatsenrijdsters, de dochters van beurtschipper Vermaas uit Heerjansdam. Schaatste tante Kee (doopnaam Cornelezinga) in de winter 1884/85 niet met een nichtje van enkele weken op haar arm over de bevroren Devel van de Kerkstoep naar Develsluis om haar moeder het kind te laten zien en daarna weer terug te schaatsen?

En haar zuster Geertje Vermaas kon op de gladde ijzers wel zo goed overweg dat bovenmeester van de Slikke wat graag met haar over het ijs zwierde.

Dat hadden zij van geen vreemde, want won Krijn Vermaas, hun vader beurtschipper, niet de schaatswedstrijd op de Voordevel op zondag 22 januari 1879? Een evenement dat werd opgeluisterd met draaiorgelmuziek. Het leverde hem een eendebout op.

Betje werkte van acht uur 's morgens tot zes uur 's avonds en verdiende dan 60 cent. Acht jaar later was dit verhoogd tot f 1,20. Geen vetpot dus maar toch had het iets speciaals. Twaalf uren was je in een gezin, je at 's middags en 's avonds mee aan tafel. Je hoorde alles aan, ook de problemen. Daarom was er één gulden regel: spreek nooit over de andere families waar je ook werkte. Dan verloor je het vertrouwen.

Hier kon men ook Lena van Driel met haar schaapskudde tegenkomen, die zij hoedde als haar vader ziek was. De schaapskooi stond aan de landzijde van de Devel, aan de eerste damsteeg voorbij de brug naar de plaats van de vroegere bovenmolen, richting Kijfhoeksestoep (Develsluis) en bestond uit een woonhuis en schuur, beide met een rood pannendak. Het klonk idyllisch uit de mond van een ruim 90-jarige, maar zo was het lang niet altijd. Bij slecht weer of onbetrouwbaar ijs moest er worden omgelopen via Heer Oudelands Ambacht.

Toen de Devel in 1926 werd drooggelegd was dit probleem in een keer opgelost. Nu kon men in het verlengde van de Kerkweg door de droge Develbedding de Develweg bereiken. Hoewel, het was toch elke keer een prestatie om die stunt op de fiets zittende te voltooien. Het heette daar niet voor niets de Hoge Werf.

Vanuit de Munnikensteeg kon men eveneens naar de Lindeweg. Op deze plaats hebben nog geruime tijd twee noodwoningen in de bedding gestaan.

Hoewel beide passages nimmer in enig opzicht verbeterd zijn om het voor voetgangers en fietsers gemakkelijker te maken, zijn ze wel veel gebruikt. Het was ook een verarming van het landschap, dat zeker.

De watermolen van Kijfhoek

De molenaar van polder Groote en Kleine Lindt was zijn verdienste van het overzetten van reizigers kwijt. De molenbalk werd echter een belangrijk overpad. Vanuit de Munnikensteeg komende kon men nu via de Develbedding, molenbalk en weiland in vrij korte tijd het Puttershoekseveer bereiken. Was men bang van nieuwsgierige paarden en koeien zelfs in zeer korte tijd. De molenbalk werd gebruikt totdat de Geerweg was aangelegd.

De Molenbalk

De eerder genoemde molen van de polder Groote en Kleine Lindt wordt in een bekend molenboek “De Broodkist” genoemd als gevolg van een trieste gebeurtenis met een gelukkig slot. Het verhaal luidt als volgt.

De voormalige wipschepradmolen van de polder Groote en Kleine Lindt in de Zwijndrechtse Waard, gesloopt in 1926, werd door het landvolk met De Broodkist aangeduid. In 1959 vernam ik een volksverhaal over de oorsprong van deze molennaam. Het verhaal is afkomstig van B. in ‘t Veld te Maasdam, toen achtenvijftig jaar, die in zijn jongensjaren, toen hij in de grienden langs de rivier de Oude Maas aan het werk was, de molen heeft zien maken en de naam “De Broodkist” heeft horen noemen. Op een hekje, de toegang tot het voetpad door het eiland, gelegen tussen de dijk van de Oude Maas, de zogenaamde Lindtsedijk, en tot het molenerf, stonden vòòr circa 1890 de woorden De Broodkist geschilderd. In ‘t Veld vernam dit indertijd

van een oude vrouw, die was geboren op de molen van de Sint Anthonypolder te Maasdam en die in haar jeugd (1887/88) de koeien in het land bij de molen De Broodkist molk. Aan het einde van het voetpad kon men over een balk het molenerf bereiken, waarna de molenaar de voetgangers voor twee centen per bootje over de molenboezem zette om de waard verder te kunnen ingaan. De poldermolen is, zoals opgemerkt, gesloopt en de boezem gedempt; de balk is opgeruimd en het voetpad niet meer in gebruik, maar op een kaart van de Zwijndrechtsche Waard wordt het voetpad als “molenbalk” aangeduid. Veel later vernam In ‘t Veld de oorsprong van de bijnaam De Broodkist.

Tijdens de Franse bezetting, omstreeks 1800, woonde een arme, maar godvruchtige molenaar met zijn gezin in de molen. Mede door de drukkende en benarde tijdsomstandigheden, was op een zekere zaterdagavond de nood in het molenaarsgezin zo hoog gestegen dat er voor die avond, en ook dus voor de volgende zondag, geen eten meer aanwezig was. Na tot bijna middernacht te hebben gemalen, spande de molenaar de molen uit, ging in gebed om uitkomst in zijn nood en begaf zich vervolgens ter ruste, in het volste vertrouwen dat de hemel uitkomst zou schenken. Toen hij de volgende morgen opstond en naar de peilschaal keek om te zien hoe hoog het polderwater stond, zag hij dat er een kist tegen het krooshek was gedreven. Tot zijn grote verwondering bleek deze een aantal prima tarwebroden te bevatten. Alzo was het gezin uit de nood. Later kwam men te weten dat een bakker in het naburige dorp clandestien een aantal broden had gebakken en toen Franse beambten op komst waren om bij hem huiszoeking te doen, deed hij, ten einde raad, de broden in een kist en smeed deze in een sloot achter zijn woning. Deze sloot was de hoofdwatgang en de wind had de kist naar de molen gedreven. En sindsdien heette de molen De Broodkist.

Aan de waarheid van het verhaal durft de schrijver niet te twijfelen maar wel aan de naamgeving en wel vanwege de volgende akte voorkomende in het Oud Rechterlijk Archief van de Groote Lindt, deel 2, fol. 297.

Op 23 september 1670 tekent Cornelis Leendertszn. Jongste een schuldbekentenis voor de schout en heemraden van de Groote Lindt.

Als onderpand en hypotheek stelt hij een stuk weiland genaamt De Broodkist, groot 3 morgen, gelegen in de Groote Lindt, Belend ten Westen de Molenvliet, ten Z. de Heerendijk van de Zwijndregse Waard, ten O. Pieter en Jacob Jansse Visser en ten N. de Devel.

De naam bestond dus al en het weiland ligt er nog steeds, evenals de molenbalk.

De Munnikensteeg is later verlengd door de bedding van de Devel tot aan de Ringdijk of Lindtsedijk en loopt door “De Broodkist”. De Munnikensteeg is, evenals de Lindeweg, een snelweg geworden.

Het stuk land genaamd “De Broodkist”.

Foto gemaakt van de kruising Munnikensteeg en Ringdijk of Lindtsedijk.

A. van der Linden

Colofon

“Swindregt Were”, een naam die naast “Swijndregt Were” al vroeg gebruikt wordt voor de Zwijndrechtse Waard, is het periodiek van het Historische Genootschap Hendrik-Ido-Ambacht en de Historische Vereniging Zwijndrecht.

Het blad verschijnt twee tot drie keer per jaar en wordt gratis aan de leden toegezonden.

Redactie H.-I.-Ambacht:
C. Lagendijk
J. Smit

Redactie Zwijndrecht:
drs. C.R. van den Berg
mw. E. Dreesens-van der Linden
A. van der Linden
K. Popijus

Redactie-adres voor H.-I.-Ambacht:
Weteringsingel 118B
3342 AL H.-I.-Ambacht
Secretariaat Historisch Genootschap
Hendrik-Ido-Ambacht
J. van Beek
Weteringsingel 84
3342 AK H.-I.-Ambacht

tel. 078-6813965

tel. 078-6814882

Redactie-adres voor Zwijndrecht:
Prins Bernhardstraat 30
3331 BR Zwijndrecht
(tevens adres secretariaat
Historische Vereniging Zwijndrecht).

tel. 078-6194677

Druk: Pro Patria Zwijndrecht

De verkoopprijs voor losse nummers: f 4,75

De redactie is niet verantwoordelijk voor de inhoud van de onder auteursnaam geplaatste artikelen.

